

Marija Mojca Peternel

»V modo je vpeljala demokracijo«*

Gabrielle Chanel v časopisih njenega časa

PETERNEL, Marija Mojca, dr., docent, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, MarijaMojca.Peternel@ff.uni-lj.si

070:929Chanel C.
792:929Chanel C.

»V MODO JE VPELJALA DEMOKRACIJO«

Gabrielle Chanel v časopisih njenega časa

Članek je nastal na podlagi člankov in novic, natisnjenih v časopisju zlasti med obema vojnoma. Vsebina novic in pestrost člankov, objavljenih v široki paleti časopisov – predvsem iz cesarsko- kraljeve prestolnice – daje pozitiven vtis, številčnost objavljenih prispevkov pa kaže na velik interes takratnega tiska do umetnice. Kolaž časopisnih prispevkov se dotika različnih, morda celo manj znanih tem, med katerimi zagotovo izstopa zgodba Chanelovega parfuma kot enega izmed akterjev v tistem času precej znane gledališke igre.

Ključne besede: Gabrielle Chanel, zgodovina, časopisi, gledališče, Ferenc Molnár

PETERNEL Marija Mojca, PhD, Assistant Professor, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, MarijaMojca.Peternel@ff.uni-lj.si

070:929Chanel C.
792:929Chanel C.

“SHE INTRODUCED DEMOCRACY TO FASHION”

Gabrielle Chanel in contemporary newspapers

The article is based on newspaper articles published in the period between the world wars. The scope and diversity of articles published across a wide spectrum of newspapers – primarily in Vienna – makes a positive impression, the number of articles suggesting the artist was very intriguing to the press. A collage of newspaper articles also touches upon less familiar topics, the most prominent of which is the story of Chanel perfume featuring as the protagonist of a then famous theater piece.

Key words: Gabrielle Chanel, history, newspapers, theater, Ferenc Molnár

* Naslov je prevod citata v delu: N. A., *Gabrielle Chaneels Aufstieg*, *Neues Wiener Tagblatt*, 16. 1. 1938, št. 15, str. 11.

Uvod

Januarja 2021 je minilo natanko pol stoletja od smrti slavne modne oblikovalke Gabrielle Chanel – Coco (1883-1971), katere sledi so zlasti v ženskem modnem okolju še danes zelo prisotne. O njenem življenju in delovanju,¹ kot seveda o njeni modi,² so bile napisane številne zgodbe.³ Ob okrogli obletnici njenega slovesa je bil v preteklem letu izpeljan tudi projekt *Fenomen Chanel*, ki je – tako kot je bilo delo slavne umetnice večstransko – povezal raziskovalce različnih področij, med njimi modne oblikovalce, strokovnjake s tekstilnega področja, zdravnike itd., katerih dognanja so bila objavljena v posebnem zborniku.⁴

Pričujoč zapis je nastal v okviru zgoraj omenjenega projekta, izsledki raziskovalnega dela pa so deloma bili že tudi objavljeni.⁵ Kljub temu se je zdelo smiselno, da se dognanja oziroma ugotovitve obogatene z novimi dejstvi in v spremenjeni obliki predstavijo tudi zgodovinski publiki.

Razpoložljiva literatura slavne protagonistke je bila pri nastanku prispevka zgolj vodilo, saj je celotno besedilo nastalo povsem na podlagi izsledkov branja časopisnih virov. Prvotni načrt je sicer predvideval predstaviti podobo Gabrielle Chanel v časopisih izhajajočih v tedanjem osrednjem slovenskem prostoru. Ker pa se je izkazalo, da moda ni bila niti malo v centru njihovega zanimanja, se je pogled usmeril v drugo središče, ki je vsaj v začetnem obdobju življenja kreatorke še bilo povezano s takratnim slovenskim prostorom. Dunaj je še po razpadu monarhije leta 1918 v glavah mnogih ljubljanskih meščanov (sploh pa izobražencev) bil bolj prisoten kot pa nova prestolnica Beograd. Cersarsko kraljevo mesto so mnogi namreč še naprej dojemali kot duhovni in kulturni center, kamor

so se vračali. Zato se ne gre čuditi, da je številne dunajske časopise bilo moč kupiti v znani knjigarni na Kongresnem trgu številka 2.⁶

Po pričakovanjih je še največ interesa za modo pokazal osrednji *Laibacher Zeitung*,⁷ saj je bil meščanski časopis, namenjen pretežno mestnim gospodom in damam. Novice povezane z modo so bile kratke, po pravilu povzete po tujih časopisih, tako denimo novica o lepo oblečenih moških, ki jo je *Ljubljanka* povzela po angleškem časopisu *Daily mail*.⁸ Še največ se je modi posvečala rubrika *Tagesneuigkeiten*, v kateri so bralci lahko dobili različne informacije: tako na primer o laseh,⁹ bolj natančno o plešavosti. Neznani avtor povzema zaključke prav tako neimenovanega znanstvenika, da ljudje s svetlejšimi lasmi, ki so lažji in tanjši, hitreje postanejo plešasti.¹⁰ V omenjeni rubriki na primer najdemo še pisanje o čudovitih barvnih dežnikih, ki naj bi postali modni trend: »[...] in tako dame od poletja dalje lahko k vsakemu kostimu izberejo ustrezen dežnik.«¹¹

Drugi časopisi takratnega slovenskega prostora, predvsem *Slovenec*¹² in *Slovenski narod*¹³ sta interes za tekstilije kazala predvsem v oglasih, ki so znali

¹ Simon, *Coco Chanel*; Gidel, *Coco Chanel: la biografia*; Piccardie, *Coco Chanel: the legend and the life*; Garelik, *Mademoiselle: Coco Chanel and the pulse of history*.

² Bott, *Chanel: collections and creations*; Hess, *Coco Chanel: the illustrated world of a fashion icon*; Mauries, *Jewelry by Chanel*.

³ Omenimo naj jih le nekaj: Erznožnik, *Antisemitka in nacistična agentka?* str. 54–55; Woolton, *Fashion for jewels*.

⁴ Gaber (ur.), *Fenomen Chanel*.

⁵ Peternel, *Kaj imajo skupnega Chanel, časopisi in gledališče?* str. 95–108. Glej tudi Bojc, *Vse kar je elegantno je odeto v Chanel*, str. 3.

⁶ V skoraj celostranskem oglasu knjigarne Kleinmayer & Bamberg je naštetih več kot 130 časopisov, med katerimi je najti avstrijske, nemške in francoske in le nekaj v slovenskem jeziku. *Laibacher Zeitung*, 3. 1. 1918, št. 2, str. 14.

⁷ *Laibacher Zeitung* – izhajal je med letoma 1784 in 1918, njegov založnik je bil Ignaz Alois Edler v. Kleinmayr in je bil največji in najbolj vpliven časnik v Ljubljani v 18. in 19. stoletju. <https://www.dlib.si> (citirano: 8. 11. 2019).

⁸ N. A.: *Tagesneuigkeiten*. *Laibacher Zeitung*, 25. 10. 1910, št. 243, str. 2222.

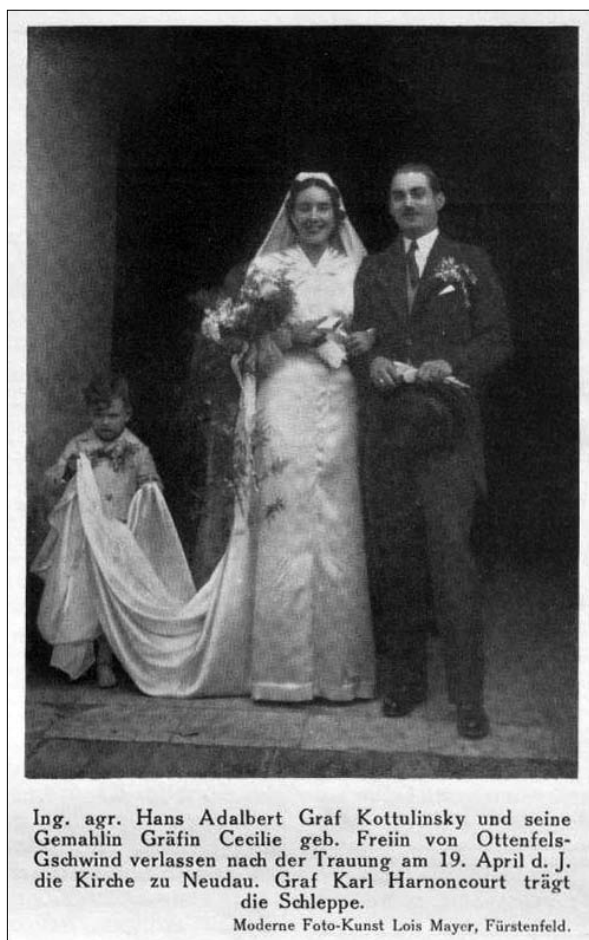
⁹ Več o tem glej: Vehar, *Nega las od preloma stoletja do druge svetovne vojne* (1. del). <http://zgodovina.si/nega-las-od-preloma-stoletja-do-druge-svetovne-vojne-1-del/> (citirano: 12. 2019).

¹⁰ N. A.: *Tagesneuigkeiten*, *Laibacher Zeitung*, 31. 10. 1910, št. 248, str. 2272.

¹¹ N. A.: *Tagesneuigkeiten*, *Laibacher Zeitung*, 28. 10. 1910, št. 264, str. 2246.

¹² *Slovenec* – vodilni časnik političnega katolicizma na Slovenskem, ki je izhajal med letoma 1873 in 1945, najprej tedensko, nato kot dnevnik v založništvu Ljudske tiskarne. <https://www.dlib.si> (citirano: 8. 11. 2019).

¹³ *Slovenski narod* – izhajal je med letoma 1868 in 1943, in sicer najprej trikrat na teden v Mariboru, po letu 1873 pa je izhajal dnevno v Ljubljani. Bil je političen časopis, prvi slovenski dnevnik in vodilno slovensko liberalno glasilo pred 1. svetovno vojno. Založnik: Narodna tiskarna. <https://www.dlib.si>, 8. 11. 2019.

Poročna obleka grofice Cecilie, rojene Freiin von Ottenfels Gschwind (1912-2008) z 8 metrsko vlečko je kreacije Gabriele Chanel. Wiener Salonblatt, 15. 5. 1983, letnik 69, št. 10, str. 5. (Österreichische Nationalbibliothek: <http://anno.onb.ac.at>, citirano 6. 2. 2021)

biti prav zanimivi, če za primer navedemo samo oglas ljubljanskega trgovskega poslovođa Oroslava Bernatovića: »V Paradižu sta bila brez obleke Adam in Eva, sedaj tega ni treba, ker se dobe vsakovrstne obleke za gospode, dame in otroke v trgovine O. Bernatovića Mestni trg 5–6.«¹⁴

Sicer pa so najpogostejše oziroma najbolj strnjene oglase v zvezi z modo in parfumerijami oglaševali gledališki listi. Tako lahko za sezono 1924/1925 najdemo oglas za najcenejšo slovito angleško suknjo v Ljubljani Draga Schwaba,¹⁵ najboljšo kolonjsko vodo pa se je dalo kupiti na Šelenburgovi ulici

(današnja Slovenska cesta) številka 5 v drogeriji Adria.¹⁶

V *Slovenskem narodu* je v primerjavi s *Slovincem* novic, povezanih s tekstilijami morda za odtonek več, in sicer predvsem v poročilih o ljubljanskem sejmu, kjer med drugim izvemo vse o kakovosti Singerjevih šivalnih strojev.¹⁷ Tekstilije so poleg oglasov bile tudi snov *Poizvedb*, kjer sta se med izgubljenimi predmeti znašla klobuk ter svilena čepica.¹⁸

Skromnost novic povezanih z modo v izhajajočih časopisih takratnega slovenskega prostora nas je torej pripeljala na Dunaj. Primerjava objavljenih novic v dunajskih in ljubljanskih časopisih na temo slavne umetnice ne bi bila smiselna, saj so (bile) razlike obeh mest prevelike. Svetovljanski Dunaj, prežet z bogatim duhom zgodovine kraljev in cesarjev in ostalih aristokratskih gospa, ki so jim obleke pomenile vsaj toliko kot slovenskemu kmetu bogato obložena miza, gotovo ne bi bilo pravično primerjati z Ljubljano. Četudi je mesto gostilo cesarsko krono¹⁹ in čeprav se je, če ne prej, vsaj z gostovanjem Dunajskega kongresa leta 1815 zagotovo vpisalo na politični zemljevid srednjeevropskega prostora, je Ljubljana vendarle ostala le provincialno mesto na robu monarhije do konca njenega obstoja.

Uvod v zgodbe dunajskih časopisov

Cesarski Dunaj je zaradi številne in predvsem raznolike bralne publike predstavljal idealno okolje časopisnemu življenju, kar se je odražalo v širokem barvnem spektru izhajajoče periodike. V njem najdemo izrazito politične, vseobsegajoče ali pa tudi precej ozko usmerjene časopise, med njimi liste, namenjene izključno dunajskim gospem. Skoraj tak obseg je imela paleta časopisov, ki so natiskovali novice in zgodbe o Gabrielle Chanel. Nekateri listi so bili pričakovani, saj so bili zgovorni že po

¹⁴ Gledališki list 1924, str. 6).

¹⁵ N. A. Slovenski narod, 3. 9. 1922, št. 201, str. 3.

¹⁶ N. A. Slovenski narod, 26. 9. 1922, št. 218, str. 5.

¹⁷ Obisk avstrijskega cesarja v Ljubljani leta 1850 in 1883.

¹⁴ N. A. Slovenec, let. 50 (8. 9. 1922, št. 196, str. 16.

¹⁵ Gledališki list (1924/1925), št. 8, str. 1.

naslovu: *Moderne Welt*,²⁰ *Sport im Bild*²¹ ali *Wiener Salonblatt*.²² Novice o umetnici najdemo še v *Neue Freie Presse*,²³ *Die Stunde*,²⁴ *Wiener Kurier*²⁵, *Neues Wiener Tagblatt*,²⁶ *Neues Wiener Journal*²⁷ in celo v izrazito delavskem časopisu *Freiheit*.²⁸ Prav slednji je proti pričakovanjem pod naslovom *Pariser Miniaturen* objavil članek o trgovini Chanel.²⁹ V kontekstu nasprotij, ki se tako kot v Ameriki najdejo tudi v Parizu, se je avtor, neki K., posvetil trgovini znane umetnice, njo pa označil za »eine der größten Schneiderinnen.« Opis lokacije trgovine in dogajanja ob njej je precej slikovit in je vreden celotne navedbe:

»Čeprav se Chanelova hiša nahaja v ulici, ki povezuje dve najprometnejši in najhrupnejši pariški ulici, je njena lega precej odročna in mirna. To

mirno vzdušje traja le do enajste ure dopoldan, ko se slika popolnoma spremeni. Takrat se pred hišo začno ustavljati limuzine, brez izjeme vse dragocene, zato med njimi Rolls-Royce sploh ne izstopa. V teh odišavljenih in ogrevanih z dragoceno svilo in ebenovino okrašenih salonih na štirih kolesih, kjer je vse prevlečeno z zlatom in srebrom ter okrašeno s cvetjem, v teh čudesih tehnologije torej sedijo prav tako draga oblačila odete in okrašene, odurne dame povojnih zaslužkarjev in konjunktturnih izkoriščevalcev dežel.«³⁰

V dragocene krznene plašče odetim pojavam, ki bog ne daj, da bi v svoje luksuzne avtomobile vstopile brez tuje pomoči, pomagajo šoferji, ki ne smejo zapustiti avtomobila. Pred vhomom v slavno trgovino stoji »Türaufmacher.« Da so pred vrati tovrstnih trgovin stali *odpiralci vrat*, v takratnem času ni bilo nič nenavadnega. A vendar je bil vratar pred trgovino Chanel nekaj posebnega, pravo nasprotje blišču, ki je stopalo mimo njega v trgovino. Bil je vojni ranjenec, kar je bilo očitno že na prvi pogled:

»Ima eno nogo, prsa mu krasijo številne medalje, oblečen je v svečano uniformo. Proteze ne nosi in v primeru prevelike gneče oziroma zasedenih parkirišč, to prijetno bradato, pohabljen bitje odšepa med prihajajoče in odhajajoče avtomobile, samo zato, da z džentelmsko eleganco odpre vrata, da nudi pomoč dami pri izstopanju iz avtomobila ter da jo varno pospremi v hišo.«³¹

Avtor ne dvomi o njegovem dobrem zaslužku in ugotavlja, da je vedno prijazen in nasmejan. Prav zato je precej zgrožen nad vzvišenim vedenjem pariških dam do njega. Drugo nasprotje, ki ga je pisec besedila videl v trgovini Chanel, je manj pomembno, a zato toliko bolj ljubko:

»Med tem ko ni lahko na enem koncu najti toliko grdosti kot prav Chanelovo hišo, lahko v njenem pritličju, ki je preurejeno v prodajalno parfumov, vidimo najlepšo damo na svetu.«³²

²⁰ *Moderne Welt* – s polnim naslovom *Moderne Welt, Illustrierte Halbmonatsschrift für Kunst, Literatur, Mode*; časopis, ki je izhajal dvakrat mesečno na Dunaju med letoma 1918 in 1939, in sicer pri založbi *Moderne Welt*. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²¹ *Sport im Bild* – časopis je izhajal tedensko, občasno tudi na dva tedna na Dunaju in Berlinu med letoma 1895 in 1934, in sicer od 1897-1898 pri založbi: Verlag von »Sport im Bild«, Pitcairn-Knowles, Simon Co. GmbH; od 1909: Verlag von August Scherl GmbH. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²² *Wiener Salonblatt* – izhajal na Dunaju med letoma 1870 in 1938, in sicer najprej dnevno, nato na dva tedna.. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²³ *Neue Freie Presse* – časopis je izhajal med letoma 1864 in 1939 na Dunaju pri založbi Oesterr. Journal A. G. Izhajanje časopisa je bilo precej različno, na začetku je izhajal 2-krat na teden, zadnje leto je postal dnevnik. ONB. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁴ *Die Stunde* – izhajal je dnevno na Dunaju med letoma 1923 in 1938 pri založbi Kronos-Verlag, od 1928 pa celo dvakrat dnevno. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁵ *Wiener Kurier* – s polnim imenom *für die Wiener Bevölkerung*, je izhajal na Dunaju med letoma 1945 in 1955 najprej tedensko, nato dnevno pri založbi Waldheim-Eberle. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁶ *Neues Wiener Tagblatt* – izhajal na Dunaju med letoma 1867 in 1945, najprej tedensko, nato dnevno, in sicer pri založbi Steyrermühl Papierfabriks- und Verlagsgesellschaft, kasnejši Ostmärkischer Zeitungsverlag-Gesellschaft. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁷ *Neues Wiener Journal* – je izhajal med letoma 1893 in 1939 na Dunaju, na začetku dnevno, nato dvakrat dnevno. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁸ *Freiheit* – Christlich-soziale Arbeiter-Zeitung je pod tem naslovom izhajal na Dunaju med letoma 1902 in 1934, in sicer tedensko, pri založbi Leopold Kunschak. <http://anno.onb.ac.at> (citirano: 8. 11. 2019).

²⁹ K: *Pariser Miniaturen. Freiheit*, 19. 11. 1928, št. 397, str. 6-7.

³⁰ Prav tam

³¹ Prav tam.

³² Prav tam, str. 7.

Pariser Miniaturen

Paris ist viel eher das Reich der Gegensätze, als Amerika, das immer so genannt wird. Neben den größten Plagen hat es die engsten Straßen, die eine Stadt nur haben kann, seine Frauen sind wohl die schönsten der Welt, aber dafür auch die Männer die unelegantesten, die verschwenderischsten Kokotten und die sparsamsten Hausfrauen leben nur dort. Unter anderem hat es auch Chanel. Eine der größten Schneiderinnen, welche ihren Ruhm im Anfang vor allem der Tatsache zu verdanken hatte, daß sie sich — obwohl bekannt als, na, sagen wir... „Frauenfreundin“ — mit einem vollkommen authentischen Großfürsten von Rußland verheiratete. Was ihr natürlich außer den paar russischen Aristokraten, die sich solches noch leisten konnten, den übrigen Adel Frankreichs und dann die große Masse derer, denen diese Elite leuchtendes Vorbild ist, als Klientel verschaffte. (In zweiter Linie hat sie auch Genie, aber ohne seine Hoheit als Folie wäre man zweifellos viel später daraufgekommen.)

Besagte Chanel hat ihr Haus in einer Straße, welche zwar die Verbindung zwischen dem Boulevard des Capucines und der Rue de Rivoli, zwei der verkehrsreichsten und lärmendsten Pariser Straßen herstellt, selbst aber kirchenstill und verlassen daliegt. Aber das dauert nur ungefähr bis 11 Uhr vormittags. Dann ändert sich das Bild, Auto auf Auto faust heran. Es sind ausnahmslos Prachtexemplare, Rolls-Royce ist da etwas gewöhnliches, die raffiniertest ausgestatteten Limousinen das selbstverständliche. In diesen rollenden Boudoirs, kostbar mit Seide, Eisenbein, Gold und Silber geschmückt, geheizt und parfümiert und von frischen Blumen belebt, in diesen Wunderwerken einer durch keinerlei Nahrungsnot beeinflussten Technik sitzen die ebenso kostbar angezogenen und behängten und grundhäßlichen Frauen der Nachkriegsgewinner und Konjunkturunruher aller Länder. Besonders Amerika, und da

wieder das südliche, stellt seine ziemlich verweltete Flora in reichstem Maße.

Entweder in hagerster Distelbürre oder üppigster Páonienfülle kommen da von elf Uhr an bis ungefähr 5 Uhr nachmittags unaufhörlich Frauen im gefährlichsten Alter an.

Und nun der Gegensatz, werden Sie fragen? Oh, — bitte, es gibt hier sogar mehrere, passen Sie nur auf. Wenn all diese in kostbarste Pelze gehüllten, gepflegten Luxusgeschöpfe ihren Karossen entsteigen wollen, können sie dies natürlich nicht allein tun — behüte. Da aber auch nicht jede ihren Lakaien außer dem Chauffeur mit hat, letzterer aber den Volant nicht verlassen darf, wer soll also „Türaufmacher“ spielen? Chanel hat dafür gesorgt, sie hat einen Türsteher, wie alle anderen Schneider und Modistinnen. Und wie bei vielen von ihnen ist es ein Kriegsverletzter. Er ist einbeinig und seine Brust hängt voller Medaillen, er steht in einer prächtigen Livree, aber er hat nicht einmal eine Prothese, und wenn es vorkommt, daß infolge zu großen Andranges ein Auto nicht warten will, und die Insassin auf dem Fahrdamm absteht, dann humpelt dieser beschnurrbartete, hübsche Krüppel auf den Fahrdamm, zwischen an- und abfahrenden Autos hindurch, und öffnet mit der unübertrefflichen Galanterie des Galliers, der ältlichen „Schönen“ die Türe, bietet ihr seinen Arm zum Aussteigen und führt sie sicher in das Haus.

Gewiß, er hat einen guten Gehalt, und seine Stellung ist nicht zu anstrengend, und er wird wohl auch viele Trinkgelder bekommen... aber doch... ob er sich wohl nie Gedanken darüber macht, wer es — und unter welchen Opfern — diesen Frauen ermöglicht hat, jetzt bei Chanel ihre Tage zu verbringen? Ich weiß es nicht, er sieht immer gut gelaunt aus, hat immer das göttliche Pariser Lächeln auf den

Pariser Miniaturen. *Freiheit*, 19. 11. 1928, št. 397, str. 6.

(Österreichische Nationalbibliothek: <http://anno.onb.ac.at/citirano> 5. 2. 2021)

Gre za rusko aristokratsko dekle, visoko, vitko, s svetlimi lasmi in velikimi črnimi očmi, oblečeno v preprosto, a elegantno temno obleko iz svile, zelo ustrezljivo do kupcev, če so le zmožni plačati stekleničko tako zaželenega eliksira. Po mnenju pisca mnogi stopijo v trgovino samo zato, da bi s prikupnim dekletom malo pokramljali. Precej mimoidočim na pločniku pred trgovino zastane korak, da bi si to lepoto lahko ogledali skozi izložbeno okno.³³

Narava besedila se torej ujema z usmeritvijo časopisa, ki je bil namenjen delavcem. Bolj presetljivo kot to, da je prispevek bil objavljen v delavskem časopisu je naklonjenost avtorja do lastnice

trgovine Gabriele Chanel, ki vsekakor ni spadala v družbeni sloj, ki ga je časopis zastopal.

Vzpon slavne umetnice, ki je začel iz nič, kot se izrazil neznani avtor v prispevku Gabrielle Chanelel Aufstieg,³⁴ je potekal dokaj hitro. Leta 1906 je imela preprosto trgovino v Deauville, v kateri ni imela niti prostora za skladišče, v izložbi pa nekaj preprostih lanenih oblek. Morda sta ravno zaradi tega v njeno trgovino vstopili Američanki, ki sta bili nad preprostimi oblekami izjemno navdušeni, saj sta v njih izgledali precej mlajši. Prav to navdušenje je bil razlog, da sta kreatorki pozneje sledili v Pariz. Dobrih trideset let pozneje je nudila delo

³³ Prav tam.

³⁴ N. A., *Gabrielle Chanelel Aufstieg*, *Neues Wiener Tagblatt*, 16. 1. 1938, št. 15, str. 11.

Vom Puder, Zigarettenrauch, Chanel 5 und Chanel 22 . . .

Interview mit einer schönen Wienerin

Ich glaube, es fing so an: ich lief ihr Ecke Graben Tuchlauben in die Arme, durfte galant sein, sie begleiten. Und dabei mißglückte mir irgendwie mein Kompliment über ihr Parfüm, indem ich eine hoch im Kurse stehende Pariser Marke nannte.

Worauf sie mich auslachte: „Das trauen Sie mir zu? Nein, es ist Chanel 5.“

„? ?“

„Ja, denn früher nahm ich Chanel 22.“

Ich hisse die weiße Fahne absoluter Unkenntnis: „Werde bedauert, fühle mich ganz klein. Aber weil ich sie so gut kenne, daß ich ohne unhöflich zu sein, sagen darf: jahrelang, weil ich ferner ihrem Gatten, meinem Freund, schon ein kleines Vermögen im Königrufen abgewonnen habe (er hat noch niemals beim Pagat die Tarock gezählt), weil endlich meine Unerfahrenheit sie aufrichtig dauert, darf ich an ihrer Seite im Lift zu ihrem Heim emporsteigen.“

Ich trete in einen Raum, von dessen Vorhandensein ich trotz erwähnten Tarockpartien nichts ahnte. An den Seiten starren Schränke, die ganz aus Glas sind, so daß ich mich im Wartezimmer eines Arztes fühle. In diesen Glashäusern Flasche an Flasche.

„Sie dürfen rauchen — ich habe einen

Ozonateur hier, einen echten chinesischen Foh-Hund.“

Und meine Bewunderung stolpert über eine zähnefletschende Porzellaniratz in der Ecke.

„Gefällt er Ihnen? Hab' ihn aus Paris, dort gibt es keine Bridgepartie mehr ohne Rauchverzehrer. Eigentlich sind die Dirger schon überholt. Man liebt jetzt den mystischen Rauch. Nicht den Zigarettenrauch, nein, das Räucherwerk. Sehen Sie diese schwarzen Würfel da? Das ist „Nirwana“, das hier „Sakuntala“ — und jetzt kommen Sie näher. Sehen Sie die gelblichen Fläschchen, alles Chanel 5 und 22. Chanel hat keine Marken, hat bloß Nummern. Die Chanel ist eine Pariser Schneiderin, die wundervollste der Welt. Sie schafft angezogene Menschen und schafft gleich ihr Parfüm dazu. Sehen Sie sich die Wiener Aristokratie an! Was elegant ist, ist von der Chanel angezogen. Und parfümiert. Das da — bitte riechen Sie — ist Chanel!“

Ich nehme das grünlich-gelbe Fläschchen (es wechselt seine Farbe, macht Mim'kry) voll hingebender Ehrfurcht in die Hand

Kein bestimmter Geruch, kein Blumenduft. Nicht süß; interessant.

Und ich höre die Schwingungen der Stimme meiner Dame. „Wissen Sie, daß schon viele Frauen mein Parfüm tragen wollten? „Bitte, bitte, verrate mir dein Parfüm.“ baten sie. Ich gehöre nicht zu jenen Frauen, die der Freundin lieber ihren Geliebten überlassen als den Schneider. Ich sagte: „Nummer 5“. Sie nahmen

Vom Puder, Zigarettenrauch, Chanel 5 und Chanel 22. Die Stunde, 16. 12. 1926, št. 1131, str. 5. (Österreichische Nationalbibliothek: <http://anno.onb.ac.at/citirano/5.2.2021>)

2400 ljudem, prav tako je imela ogromno materialnega premoženja, ki ji ga je avtor povsem privoščil.³⁵

Razstave, konkurenčni boj in še kaj

Slava in prestiž slavne Parižanke, predvsem pa naklonjenost do slavne protagonistke je opaziti praktično v vseh objavah, ki so bile vsaj malo povezane z modo. Da je Chanel v modnem svetu bila brez dvoma na prvem mestu med kreatorji svojega časa, sporoča bralcem neki K. L. v članku *Modezentrum Paris*, ki ga je konec junija 1946 v nedeljski izdaji časopisa objavil *Wiener Kurier*.³⁶

³⁵ Prav tam.

³⁶ K. L.: *Modezentrum Paris*. *Wiener Kurier*, 29. 6. 1949, št. 147, str. 6.

Jeseni leta 1932 je bila v hiši Chanel razstava nakita, ki je odmevala v *Neue Freie Presse*.³⁷ Neznani avtor se je v uvodu spomnil zime leta 1914, ko je Gabrielle Chanel odprla prvo pariško filialo v hotelu Hermitage v Monte Carlu, v kateri je poskušala damam iz vsega sveta razložiti in prikazati pomen prihajajočega *Jersey-Triliotkleider*. Takrat ni niti malo slutila, kakšen vzpon bo doživela, in danes je Gabrielle Chanel po mnenju pisca nespregledljiva oseba visoke pariške družbe. V njeni vili na Azurni obali ali v njeni podeželski hiši v okolici Pariza prireja sprejeme za različne družbene kroge. Prav tam je tudi organizirala razstavo nakita neprecenljive vrednosti. Prvič so bili namreč predstavljeni z žensko roko obdelani dragulji v modne namene.

³⁷ N. A.: *Schmuckausstellung bei Chanel*. *Neue Freie Presse*, 11. 11. 1932, št. 24485, str. 5.

Obiskovalci iz vse Evrope so bili ob obisku razstave deležni tudi kosila in večerje. Avtor zaključí besedilo z vrsto pohvalnih in laskavih besed o gostiteljici, ki je »visoka umetnica kulture bivanja«. ³⁸

Dunajski *Salonblatt* je v začetku marca leta 1931 nostalgичno poročal o časih, ki so nekoč vladali na področju francoske Riviere. ³⁹ Ostanki preteklega blišča so sedaj le še teniški turnirji in grof Ludi Salm. ⁴⁰ Prizanešeno ni bilo niti visoki modi in trgovinam priznanih stilistov, kot so Madame Chanel, Jeanne Lanvin, Madame Worth, ki so v času razcveta mastno služili, sedaj pa so videti precej ubogo: »Molyneux, Chanel, Jeanne Lanvin, stari Worth jokajo.« ⁴¹

Pri pregledu novic o Gabrielle Chanel smo našli zanimiv zapis neznanega avtorja z naslovom *Vorsicht! Konkurrenz schaut zu!*, objavljenega v *Neues Wiener Tagblatt* v rubriki *Das Reich der Mode*. Vsebinsko se članek navezuje na zaščito pred konkurenco, kajti »poti modnih vohunov je tlakovana s trnjem.« ⁴²

V pariškem okrožju, kjer je bilo največ modnih hiš, so vse po vrsti bile oster boj proti vohunom, ki so kopirali njihove modele in jih v Londonu ali Čikagu na modnih revijah predstavljali kot svoje. Zato so bili na modnih revijah prepovedani fotoaparati, risalni blok ali svinčnik, vstop na prireditve pa je bil mogoč le po vnaprejšnji identifikaciji in danem zagotovitvi o nakupu najmanj treh modelov. Coco, »[...] kot so Parižanke imenovalle slavno modno ustvarjalko *Madam Chanel* [...]«, ⁴³ je bila precej napredna in je po mnenju pisca svoje modele patentirala:

»[...] kar pomeni, da jo je postavila pod policijsko zaščito! Modele in kolekcije so poslikali in

³⁸ Prav tam.

³⁹ Osterbuch, *Rivierarausg.* *Wiener Salonblatt*, 6.-14. 3. 1931, št. 6, str. 16-17.

⁴⁰ Ludwig Albrecht Constantin Maria von Salm-Hoogstraeten (24. 2. 1885 Homburg vor der Höhe; † 23. 6. 1944 Budapest) je bil avstrijski grof in igralec tenisa. <https://www.sports-reference.com/olympics/athletes> (citirano: 29. 11. 2019).

⁴¹ Osterbuch, *Rivierarausg.* *Wiener Salonblatt*, 6.-14. 3. 1931, št. 6, str. 17.

⁴² N. A.: *Vorsicht! Konkurrenz schaut zu!* *Neues Wiener Tagblatt*, 23. 6. 1939, št. 200, str. 43.

⁴³ Prav tam.

pobarvali v originalnih barvah, fotografije in slike so nato nalepili v knjigo. Vsak model je bil natančno opisan in opremljen s številko. Na policiji so nato vsak model v knjigi opremili še z uradnim žigom, ki je pomenil: »Večerna obleka št. 365 je s tem patentirana«. Če se je ta model pojavil v drugi modni ali konfekcijski hiši, je to pomenilo krajo in je bilo kazensko preganjeno.« ⁴⁴

Zaradi patenta je bil izdelek zaščiten in v primeru zlorab podvržen kazenski ovadbi, ki je v središču naslednje zgodbe.

Zgodba parfuma Chanel 5

Pred opisom te vendarle nekolikanj skurilne zgodbe se uvodoma pomudimo pri zgodovini parfuma oziroma novicah v zvezi z njim. *Die moderne Frau* ⁴⁵ je v rubriki *Du solltest schön sein* bralkam nudil nasvete o negi telesa, kuhanju in podobno, leta 1926 pa je časopis svojim bralkam prinesel tudi poučno vsebino o zgodovini parfuma. ⁴⁶ Neznani avtor (morda avtorica?) uvodoma razloži izvor besede »per fumum«, kar naj bi pomenilo »s pomočjo dima« in kar nakazuje izvor v religioznih obredih, ki jih v nadaljevanju na kratko opiše. Časovni pregled se zaključí z ugotovitvijo, da je parfum kljuboval vsem viharjem, urejene in elegantne dame pa ostajajo v oblakih njegovih dišavnih odtenkov.

Parfuma Chanel 5 ⁴⁷, ki je nastal leta 1921 ⁴⁸, in Chanel 22, ki je nastal leto pozneje 1922 ⁴⁹, sta bila kot ena izmed mnogih simbolov hiše Chanel v središču intervjuja nekega E. C. z neimenovano dunajsko gospo s podnaslovom *Vom Puder, Zigaret-*

⁴⁴ Prav tam.

⁴⁵ *Die moderne Frau* – je izhajal med letoma 1926 in 1928 na Dunaju, in sicer dvakrat mesečno pri založbi Fanny Freund-Marcus, Eugenie Benisch-Dariang. <http://anno.onb.ac.at> (citirano 8. 11. 2019).

⁴⁶ N. A.: *Du solltest schön sein. Die moderne Frau*, 1926, str. 17.

⁴⁷ Pod tem naslovom tudi Opereta v 5 slikah (roman Bobby E. Luthge, pisec besedil pesmi Günter Schwenn, glasba Friedrich Schröder), ki je bila prvič uprizorjena v Berlinu 23. 12. 1947 v Metropol Theater. <http://www.friedrichschroeder-komponist.de/start.htm?Chanel5.htm> (citirano: 29. 11. 2019).

⁴⁸ <https://www.chanel.com/en> (citirano: 29. 11. 2019).

⁴⁹ *The New York Times*, 22. 2. 2007. <https://www.chandlerburr.co> (citirano: 29. 11. 2019).

tenrauch, Chanel 5 und Chanel 22.⁵⁰ Pogovor se je nanašal na dišave različnih mojstrov, a izmed vseh znamk je bila le Chanel sposobna narediti svetovno zgodovino:

»Poglejte rumenkaste stekleničke Chanela 5 in 22. Chanel nima napisa, samo številke. Chanel je pariška šivilja, najčudovitejša na svetu. Ustvarja oblečene ljudi in njim pripadajoče parfume. Poglejte si dunajske aristokrate! Vse kar je elegantno, je odeto v Chanelova oblačila. In parfume. Vse kar tukaj vonjate, je Chanel.«⁵¹

Navdušenje avtorja ob Chanelovih stvaritvah zagotovo ni zbledelo ob naslednji zgodbi, katere središče je parum številka 5.

»Haus Chanel und Franz Molnar. Riecht Molyneux besser?«⁵²

Naslov poglavja je povzet po *Wiener Journal* zato, ker je edini, ki že v naslovu zaobjame oba, pravzaprav vse glavne protagoniste zgodbe.

Vse se je začelo z uprizoritvijo dela madžarskega umetnika Ferenc Molnárja⁵³ z naslovom *Eins zwei drei* leta 1929. Eno dejanka, ki kaže moč denarja, s katerim je mogoče kupiti res prav vse, je velike uspehe doživljala za časa življenja Gabrielle Chanel in se še danes uprizarja tako na gledaliških⁵⁴ kot tudi amaterskih⁵⁵ odrih. Komedija sama po sebi

poleg že običajnega uspeha slavnega avtorja ne bi bila vzbujala dodatne pozornosti, če glavni protagonist drame, bančni direktor, svoje tajnice ne bi povprašal po znamki parfuma, ki ga uporablja. Tajnica je v odgovoru navedla znamko Chanel 8. Direktor ji je svetoval, naj raje uporablja Molyneux 23,⁵⁶ ki je 18 % cenejši in diši 37 % bolje.⁵⁷ Povsem pričakovano svetovno slavno podjetje ob tej jasno nakazani (slabi) reklami ni moglo ostati mirno in zagotovo tudi ni moglo dopustiti javnega ponižanja, ki se je ponavljalo ob vsaki odrski ponovitvi. Kajti dejstvo je bilo, da je ne le ves Pariz, še zlasti pa pariške igralke, ampak vse kar je bilo aristokratskega vedelo, kaj pomeni beseda Chanel: »(Dame) se še kako zavedajo, da gre njihova eleganca zgolj in v celoti na račun oblek in parfuma hiše Chanel. In potem pride nek madžarski umetnik, poniža Chanel in da prednost drugemu parfumu.«⁵⁸

Neznani avtor ob tem izpostavlja še problem ponavljajočih se predstav:

»Vse skupaj ne bi bilo tako hudo, če ne bi šlo za avtorja, katerega dela so vedno postala svetovna uspešnica.«⁵⁹

Zadeva je namreč nadležna še toliko bolj, ker gre za znanega avtorja, čigar dela so po besedah pisca lahko na odrih Dunaja ponovijo tudi po več 100-krat, na berlinskih odrih po 400-krat, na gledaliških odrih New Yorka pa celo po več kot 700-krat. In v vseh teh številnih ponovitvah se sliši ista (slaba) pripomba na račun parfuma Chanel. Zagotovo gre za dobro reklamo v prid Molyneuxu, ki naj bi Molnárju v zahvalo poslal celo 400 stekleničk parfuma.

Srečanje Molnárja z neznanim avtorjem tega zapisa je potekalo v dunajskem hotelu Imperial, kjer je umetnik z monoklom v očesu precej udobno sedel in mirno srbal črno kavo. Elegantly oblečeni Molnár, primerno shujšan in spočitega obraza, kar je bila posledica počitka v Karlsbadu,

⁵⁰ E. C.: *Intervju mit einer schönen Wienrin. Die Stunde*, 16. 12. 1926, št. 1131, str. 5. » O pudru, cigaretnem dimu, Chanelu 5 in Chanelu 22.«

⁵¹ Prav tam.

⁵² N. A.: *Haus Chanel und Franz Molnar. Wiener Journal*, 6. 12. 1929, št. 12947, str. 6-7. »Hiša Chanel in Franz Molnar. Diši Molyneux boljše?«

⁵³ Ferenc Molnár (12. 1. 1878, Budimpešta – 1. 4. 1952, New York), madžarski pisatelj, žurnalist in najpomembnejši madžarski dramatik 20. stoletja. <https://www.onb.ac.at/> (citirano: 29. 11. 2019).

⁵⁴ *Premiera v Grenzlandtheater v Aachnu, uprizoritev* 29. 9. 2019. <https://grenzlandtheater.de>; *Aahensko gledališče je s to predstavo gostovalo v mestu Düren, uprizoritev* 13. 11. 2019. <https://www.dueren.de> (citirano: 8. 11. 2019); *predstave so bile še v: Musik und Bühnentheater Wiesbaden, uprizoritev* 5. 12. 2012. <https://www.theatertexte.de>; *več uprizoritev maja 2004 v gledališču Amateurtheater Gruppe Mobil na Dunaju*. <http://gruppomobile.azurewebsites.net> (citirano: 8. 11. 2019).

⁵⁵ *Städtisches Gymnasium Eschweiler, uprizoritev* 11. 11. 2019. <http://www.gymnasiumeschweiler.de> (citirano: 8. 11. 2019).

⁵⁶ Britanski modni oblikovalec Edward Molyneux je leta 1919 ustanovil modno hišo Molyneux. <https://molyneuxperfumes.blogspot.com/p/history.html> (citirano: 29. 11. 2019).

⁵⁷ N. A.: *Aus dem Gerichtsaale. Neue Freie Presse*, 5. 4. 1930, št. 23549, str. 13.

⁵⁸ N. A.: *Haus Chanel und Franz Molnar. Wiener Journal*, 6. 12. 1929, št. 12947, str. 6.

⁵⁹ Prav tam.

je na vprašanje, kaj meni o tožbi podjetja Chanel, v ironični sproščenosti odgovoril, da je o tem sicer nekaj slišal, da pa obtožnice še ni prejel. Zanimivo se mu zdi, da v tisku v zvezi z njim končno vendarle bere še kaj drugega kot le o svojem umetniškem ustvarjanju: »[...] utrujen sem že časopisnih novic, v katerih vedno znova berem, da so me na tem in tem odru igrali toliko in tolikokrat, da sem napisal pet romanov, sedem gledaliških iger, trinajst novel ter da poleg tega delam še na štirih tonskih filmih ter da pišem tri operete.«⁶⁰

Glede tožbe je pa pravzaprav začuden, saj ne ve prav natančno, kaj napačnega je storil. Še več:

»Pri poznavalcih parfumov sem dobil informacijo, da Chanel 8 sploh ne obstaja, prav tako tudi ne Chanel 7, ki ga je na odru Raimund-Theater omenjal Pallenberg (Max Pallenberg – (1877-1934) avstrijski komik, pevec, igralec. op. a.). Obstaja pa Chanel 5, ki ga nisem citiral in ne omenjal. Sploh pa se v dunajskem rokopisu, ki je v tisku, ne imenuje več Chanel, ampak Chanex.«⁶¹

Pisec članka zgodbo zaključi z ugotovitvijo, da je to tudi opozorilo za druge avtorje, ki naj snovi za ustvarjanje po vsem tem ne bi jemali iz resničnega življenja. Prepričan je bil, da bodo bralci iz njegovega pisanja lahko razbrali, da je nevtralen in se ne postavlja na nobeno stran, končno tudi zato, ker mu oba parfuma dišita enako dobro. Kljub vsemu pa je se je moral »pokloniti« spretnosti madžarskega umetnika, ki je znal na tak prefinjen način ustvariti reklamo.⁶²

V dunajskem časopisju je spor odmeval še januarja 1930 v časopisu *Der Tag*.⁶³ Poleg že znanih dejstev so bralci izvedeli še konkretne podatke o tožbi. Molnár naj bi plačal malenkostnih 20.000 pengov⁶⁴: »Najmanj toliko zahteva francosko pod-

Ljubka obleka iz čipk, z volančki iz tila. Naramnice iz zelenega žameta. Chanelin model.

Die Bühne, februar 1938, št. 465, str. 54. (Österreichische Nationalbibliothek: <http://anno.onb.ac.at>, citirano 5. 2. 2021)

jetje parfumov Chanel od uspešnega gledališkega avtorja. Molnár naj bil plačal 20 000 pengov kazni zato, ker to kraljestvo vonjav ni smatral za dovolj kraljevsko.«⁶⁵

Neznani pisec ne more mimo (ne)zaželene reklame, saj je bila komedija v dunajskih gledališčih na sporedu že nekaj tednov. Kakorkoli že, po besedah avtorja zgodbe je Budimpešta pred »senzacionalnim procesom«, v Berlinu pa bodo v Molnárjevem delu vsekakor uživali tudi brez Chanelovega parfuma.

Vsota, ki jo je modna hiša Chanel zahtevala, je bila kar znatna, če vemo, da je konec tridesetih let povprečna tedenska mezda delavca na tiskarskem stroju znašala 63 penga oziroma povprečna meseč-

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Prav tam str. 6-7.

⁶² Prav tam, str. 7.

⁶³ N. A.: Franz Molnar und die Parfümfabrik. *Der Tag*, 12. 1. 1930, št. 2493, str. 22.

⁶⁴ Pengő je bil od 1927 do 1946 uradna madžarska valuta. <http://bankjegy.szabadsagharcos.org/xxcentury/hunxx5.shtml> (citirano: 29. 11. 2019). Na spletni strani Banke Slovenije zasledimo podatek, da je bilo leta 1945 100 pengov vrednih 100 dinarjev. <https://www.bsi.si/statistika/devi->

[zni-tecaji-in-plemenite-kovine/zgodovina-deviznih-tecajev-1945-1998](http://zgodovina-deviznih-tecajev-1945-1998) (citirano: 17. 12. 2019).

⁶⁵ Prav tam.

na plača novinarja 300 pengov.⁶⁶ Izračun nam torej pokaže, da je zahtevana vsota bila precej večja od povprečne letne plače novinarja, kaj šele preprostega delavca.

Epilog celotne zgodbe je bil znan nekaj mesecev pozneje, v začetku aprila 1930. Časopis *Neue Freie Presse* je v rubriki *Aus dem Gerichtsaale*⁶⁷ zapisal, da je sodišče v Budimpešti 4. aprila Chanelovo tožbo ovrгло: »Sodišče je ovrгло pritožbo saj je menilo, da odrski dialog gotovo ne bi mogel tako drastično vplivati na gledalce in posledično na manjši nakup Chanelovega parfuma.«⁶⁸ Podjetje Chanel je tožbo torej izgubilo, zagotovo pa se ni izgubil (dober) sloves njegovih izdelkov. Slednje končno dokazujejo tudi izložbena okna sodobnih centrov visoke mode.

Zaključek

Zgodba o modistki, oblikovalki, umetnici, ki so jo dunajski časopisi nudili bralcem v času njenega življenja, je večplastna, tako kot je bilo večplastno njeno delovanje. Novice o slavni umetnici v omenjenem tisku so se dotikale vseh področij ustvarjanja Coco Chanel, torej tekstilij in parfumov, dokler se vse naštetu ni povezalo še z drugo vejo umetnosti, to je z gledališčem.

V takratnem slovenskem prostoru izhajajoči časopisi niso kazali pretiranega interesa za modo, zato so tamkajšnji meščani, predvsem pa meščanke prihajali v stik z njo prav s pomočjo dunajskih časopisov, ki jih je bilo mogoče kupiti v Ljubljani.

Vpogled v dunajsko periodiko predvsem v obdobju med obema vojnama daje pozitiven vtis o slavni protagonistki, končno tudi v izrazito delavskem časopisu, ki se že zaradi svoje narave postavlja na stran delavstva in ne aristokracije, kamor je slavna protagonistka zagotovo sodila.

Pestrost novic sodobnemu raziskovalcu in takratnemu bralcu ponuja paleto različnih informacij o različnih vejah umetnosti, ki jih je povezovala priznana kreatorka. Prav zato Gabrielle Chanel ni

bila le veljavna protagonistka modnih tokov, ampak stičišče različnih umetniških smeri na odru zgodovinskega dogajanja.

Viri in literatura

Literatura

- Bojc, Saša:** Vse kar je elegantno je odeto v Chanel. *Delo*, let. 63, 5. 2. 2021, št. 29, str. 13
- Bott, Danièle:** *Chanel: collections and creations*. London: Thames & Hudson, 2007
- Erznožnik, Jure:** Antisemitka in nacistična agentka?: Coco Chanel. *Mladina*, 2. 9. 2011, št. 35, str. 54–55.
- Garelick, Rhonda K.:** *Mademoiselle: Coco Chanel and the pulse of history*. New York: Random House, 2014.
- Gidel, Henry:** *Coco Chanel: la biografia*. Torino: Lindau, 2010.
- Hess, Megan:** *Coco Chanel: the illustrated world of a fashion icon, Richmond*. Victoria: Hardie Grant Books, 2015.
- Mauries, Patrick:** *Jewelry by Chanel*. London: Thames and Hudson, cop. 1993.
- Peternel, Marija Mojca:** Kaj imajo skupnega Chanel, časopisi in gledališče? *Fenomen Chanel: od korzeta do male črne obleke ali kako je Gabrielle Chanel osvobodila žensko* (ur. Gaber, Mateja). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2020. str. 95–108.
- Picardie, Justine:** *Coco Chanel: the legend and the life*. London: HarperCollins, 2011.
- Raichle, Walter:** *Das ungarische Zeitungswesen: Seine Entwicklung bis zum Jahre 1938*. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG, 1939.
- Simon, Linda:** *Coco Chanel*. London: Reaktion Books, 2011.
- Vehar, Maja:** Nega las od preloma stoletja do druge svetovne vojne (1. del). *Zgodovina.si*. <http://zgodovina.si/nega-las-od-preloma-stoletja-do-druge-svetovne-vojne-1-del/> 2016 (citirano: 12. 2019).
- Woolton, Carol:** *Fashion for jewels: 100 years of styles and icons*. München [etc.]: Prestel, 2010.

⁶⁶ Walter Raichle, *Das ungarische Zeitungswesen*, str. 97.

⁶⁷ N. A.: *Aus dem Gerichtsaale*, *Neue Freie Presse*, 5. 4. 1930, št. 23549, str. 13. Iz sodnih dvoran

⁶⁸ Prav tam.

Viri

- E. C.:** Intervju mit einer schönen Wienrin. *Die Stunde*, 4, 16. 12. 1926, št. 1131, str. 5.
 Gledališki list 1924/1925, 5, št. 8, str. 1.
- K. L.:** Modezentrum Paris. *Wiener Kurier*, 2, 29. 6. 1949, št. 147, str. 6.
- K: Pariser Miniaturen.** *Freiheit*, 2, 19. 11. 1928, št. 397, str. 6-7.
- N. A.:** Gabrielle Chanele Aufstieg. *Neues Wiener Tagblatt*, 72, 16. 1. 1938, št. 15, str. 11.
- N. A.:** Tagesneuigkeiten. *Laibacher Zeitung*, 129, 25. 10. 1910, št. 243, str. 2222.
- N. A.:** Tagesneuigkeiten. *Laibacher Zeitung*, 129, 28. 10. 1910, št. 264, str. 2246.
- N. A.:** Tagesneuigkeiten. *Laibacher Zeitung*, 129, 31. 10. 1910, št. 248, str. 2272.
- N. A.:** V: *Slovenski narod*, 55, 3. 9. 1922, št. 201, str. 3.
- N. A. V:** *Slovenski narod*, 55, 26. 9. 1922, št. 218, str. 5.
- N. A.:** Du solltest schön sein. *Die moderne Frau*, zvezek 2, 1926, str. 17.
- N. A.:** Haus Chanel und Franz Molnar. Riecht Molyneux besser? *Wiener Journal*, 37, 6. 12. 1929, št. 12947, str. 6-7.
- N. A.:** Aus dem Gerichtsaale. *Neue Freie Presse*, 5. 4. 1930, št. 23549, str. 13.
- N. A.:** Franz Molnar und die Parfümfabrik. (Eine kuriose Geschichte.), *Der Tag*, 9, 12. 1. 1930, št. 2493, str. 22.
- N. A.:** Schmuckausstellung bei Chanel. *Neue Freie Presse*, 11. 11. 1932, št. 24485, str. 5.
- N. A.:** Vorsicht! Konkurrenz schaut zu! *Neues Wiener Tagblatt*, 73, 23. 6. 1939, št. 200, str. 43.
- Oglas knjigarne Kleinmayer & Bamberg, *Laibacher Zeitung*, 137, 3. 1. 1918, št. 2, str. 14.
- OSTERBUCH, Irmgard Gräfin:** Riviererausch. *Wiener Salonblatt*, 2, 6.-14. 3. 1931, št. 6, str. 16-17.

Spletni viri

- Österreichische Nationalbibliothek:** ONB. <http://anno.onb.ac.at>
<https://grenzlandtheater.de> (citirano: 8. 11. 2019);
<https://www.dueren.de> (citirano: 8. 11. 2019);
<https://www.theatertexte.de> (citirano: 8. 11. 2019);
<http://gruppomobile.azurewebsites.net> (citirano: 8. 11. 2019);

- <http://www.gymnasiumeschweiler.de> (citirano: 8. 11. 2019);
<https://www.sports-reference.com/olympics/athletes> (citirano: 29. 11. 2019);
<https://molyneuxperfumes.blogspot.com/p/history.html> (citirano: 29. 11. 2019);
<http://www.friedrichschroeder-komponist.de/start.htm?Chanel5.htm> (citirano: 29. 11. 2019);
<https://www.chanel.com/en> (citirano: 29. 11. 2019);
 The New York Times, 22. 2. 2007. <https://www.chandlerburr.co>. (citirano: 11. 11. 2019);
Digitalna knjižnica Slovenije. Ljubljana: NUK.
<https://www.dlib.si> (citirano: 8. 11. 2019);

Zusammenfassung

„SIE FÜHRTE DIE DEMOKRATIE IN DIE MODE EIN“

Gabrielle Chanel in der Presse ihrer Zeit

Obwohl ein halbes Jahrhundert seit dem Tod der weltberühmten Modeschöpferin bzw. Künstlerin Gabrielle Chanel – Coco vergangen ist, sind ihre Ideen immer noch lebendig und präsent, insbesondere in der Welt der Frauenmode. Ihre Raffinesse und Originalität und insbesondere ihr entschlossenes Beharren auf einem eigenen Weg sind sicherlich die Tugenden, aufgrund derer sie Ruhm und schließlich auch Reichtum erlangte. Die Tatsache, dass sie aus dem Nichts kommend in sehr kurzer Zeit Enormes erreichte, bekräftigt das oben Gesagte.

Die damals im slowenischen Gebiet erscheinenden Zeitungen hatten kein wirkliches Gespür für Textilwaren und Mode. Die bürgerliche Laibacher Zeitung widmete bis zu ihrem Ende beim Zerfall der Monarchie den Textilien noch die meiste Aufmerksamkeit, während das Interesse der Blätter Slovenec und Slovenski narod stärker auf gesellschaftliche politische Themen gerichtet war. Da in der Presse des damaligen slowenischen Gebietes keine Nachrichten zu finden waren, richtete sich die Untersuchung nach Wien, das bis zum Ende der Monarchie eng mit dem slowenischen Gebiet verbunden war. Aber auch danach galt Wien in den Köpfen des Bürgertums und insbesondere der

Gebildeten als kulturelles Zentrum. Diese Schichten waren in Ljubljana auch in Kontakt mit der Wiener periodischen Presse, in der eine Reihe von Artikeln über die berühmte Künstlerin zu lesen waren. Die Palette von Zeitungen, die über Coco berichteten, war breit und vor allem bunt, denn darunter finden sich sowohl eine Arbeiterzeitung als auch Frauenzeitungen. Interessanterweise ist der allgemeine Tenor der untersuchten Berichte äußerst wohlwollend gegenüber der Protagonistin, sogar in der erwähnten Arbeiterzeitung, die in ihrer Grundausrichtung sicherlich keine Befürworterin der Aristokratie war.

Der Einfluss des Wirkens und Schaffens von Gabrielle Chanel reichte sehr weit, neben Mode und Parfums sogar in die Theater. Die im Beitrag behandelte interessante Geschichte, die von den Wiener Blättern längere Zeit verfolgt wurde, endete zwar nicht zu Channels Gunsten, trug aber womöglich zu ihrer noch größeren Beliebtheit damals und auch noch heute bei.

Schlagwörter: Gabrielle Chanel, Geschichte, Presse, Theater, Ferenc Molnár